

ВИСТУП РЕКТОРА МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

УДК 378:355.018(477)(043)

Трофименко М. В.,

ректор Маріупольського державного університету, кандидат політичних наук, професор кафедри політології та міжнародних відносин

УНІВЕРСИТЕТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Взаємопов'язаність сучасного глобалізованого світу викликає постійний вплив на розвиток вищої освіти різноманітних процесів, що відбуваються в економічній, політичній, демографічній, культурній та інших сферах. Однак події, пов'язані із повномасштабною війною РФ проти українського народу, створили принципово нові деструктивні виклики для розвитку університетів України, що спричинили реальні загрози для розвитку людського капіталу в країні. Війна руйнує можливості для практичного втілення цілей сталого розвитку в частині забезпечення інклюзивного, справедливого навчання (UN Sustainable Development Group, 2022).

З 24 лютого 2022 року – з початку повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України – національна система освіти зазнала колосальних змін та тектонічних зрушень: сотні зруйнованих будівель закладів дошкільної, загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти, мільйони вимушених переселенців всередині країни та за кордоном, десятки переміщених закладів освіти, постійна та щоденна небезпека ракетних ударів по всій території України та артилерійських обстрілів у регіонах, де ведуться активні бойові дії. Зазначені події актуалізують питання переосмислення умов, в яких знаходиться національна система вищої освіти, конкретизації загроз, що спричинені масовим переміщенням абітурієнтів, студентів та науково-педагогічних працівників до більш безпечних територій України та за кордон, скороченням державного фінансування, суттєвим зменшенням можливостей сплачувати контрактні зобов'язання, а відтак і скороченням спеціальних фондів університетів. У багатьох переміщених університетів знищена практично вся матеріально-технічна база та обладнання, на жаль, багато втрат серед колективів і студентства. З огляду на це, спеціальних досліджень потребують питання стратегічного розвитку університетів в умовах тимчасового переміщення.

У світі поширюється застосування військової сили відносно закладів освіти, учнівської молоді, викладацького персоналу. Військові загрози впливають не тільки на конкретні сектори (у тому числі на освіту), а й не дозволяють державі реалізувати свій основний обов'язок – захист громадян. Війна в Україні призвела до загибелі науковців, викладачів, учнівської молоді. Відбувається знищення та руйнування об'єктів освітньої та наукової інфраструктури. Внаслідок військової агресії безпрецедентних масштабів набула вимушена міграція молоді, науково-педагогічних і педагогічних працівників, повернення яких стає суттєвою загрозою подальшого розвитку людського капіталу в Україні. Вплив **вимушеної** освітньої міграції може стати вкрай негативним для забезпечення безпекового та збалансованого розвитку країни в майбутньому.

Загрозами для розвитку вітчизняної системи вищої освіти також стали проблеми соціально-психологічного характеру, скорочення фінансування освітньої галузі (як державного, так і приватного через зростання воєнних витрат та зниження доходів населення в умовах війни).

Через військову агресію РФ в Україні відбулось дві хвили вимушеного переміщення університетів. У 2014 році переміщення відбувались відносно спокійно, однак ні організаційно, ні технічно, ні морально заклади не були готові до швидкого відновлення своєї діяльності. У 2022 році колективи студентів, викладачів та співробітників вимушені були евакуюватись в умовах ведення бойовий дій, масштаби другої хвили переміщення українських університетів виявились значно більшими. У той же час, наявність нормативно-правового забезпечення щодо тимчасово переміщених університетів, накопичений досвід дистанційної роботи в умовах коронавірусу сприяли відновленню роботи українських університетів у стислі терміни.

Важливою передумовою стабілізації діяльності переміщеного університету є оновлення стратегії розвитку університету з урахуванням нових умов роботи, що ґрунтується на якісному аналізі змінених умов діяльності шляхом проведення комплексного аудиту наявних ресурсів функціонування МДУ в умовах переміщення. Важливими складовими такого аудиту виступають: аудит кадрів і контингенту здобувачів вищої освіти, НПП та співробітників, управлінський аудит, комунікаційний аудит (зовнішній і внутрішній), аудит партнерства та аудит матеріально-технічної бази університету.

За результатами проведеного аудиту із використанням результатів SWOT-аналізу діяльності обґрунтовані складові, що визначають процес стабілізації розвитку Маріупольського державного університету в умовах тимчасового переміщення, до яких віднесено: перегляд існуючих освітніх програм, оновлення стратегії розвитку, створення нової власної МТБ в місті релокації, максимальне використання переваг «вікна можливостей», забезпечення доступу до усіх електронних платформ та сервісів, організація фандрайзингової кампанії, створення гуманітарного штабу університету.

Обґрунтовано, що незважаючи на всі ризики і нові умови роботи, в діяльності тимчасово переміщеного університету виникають й нові можливості для розвитку. Для МДУ – єдиного університету, що містить у своїй назві ім'я міста Маріуполя – символу українського опору і протистояння у центрі української столиці – ці можливості забезпечать перехід від стратегії стабілізації до проривної стратегії розвитку задля збереження ідентичності університету та колективу, складовими якої стають ребрендинг, діджиталізація, інтернаціоналізація, розробка і затвердження нової освітньої концепції, розвиток власної матеріально-технічної бази, реалізація університетом соціально-гуманітарної місії та утвердження університету в якості інституту публічної дипломатії.

Визначення можливостей післявоєнного відновлення вітчизняної системи вищої освіти та оцінка результатів імплементації стратегій прориву переміщеними закладами вищої освіти, зокрема, Маріупольським університетом, можуть стати предметом подальших досліджень у цьому напрямі.

Література:

1. Власова І., Калашнікова С., Оржель О., Рябченко В., Трима К. Червона, Л. Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів: препринт (аналітичні матеріали). 2021. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. URL: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-52-0-2021>
2. Переміщені університети Донбасу: час готуватися до повернення. Громадське радіо. 2015. URL: <https://hromadskeradio.org/ru/programs/hromadska-hvylya/peremishcheni-universytety-donbasu-chas-gotuvatysya-do-povernennya>
3. Деякі питання державних вищих навчальних закладів, переміщених з району проведення антитерористичної операції, Кабінет Міністрів України. 13 жовтня 2015. № 935 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248633920>
4. Українська система вищої освіти в умовах воєнної агресії РФ: проблеми й перспективи розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/ukrayinska-systema-vyshchoyi-osvity-v-umovakh-voennoyi-ahresiyi-rf-problemy-y>
5. Ніколаєв Є., Рій Г. Шемелинець І. У чужих стінах: як долають проблеми переміщені університети. URL: <https://voxukraine.org/u-chuzhyh-stinah-yak-dolayut-problemy-peremishheni-universytety/>
6. Castells M. Universities as dynamic systems of contradictory functions. In: J. Muller et. al. (eds) *Challenges of globalization. South African debates with Manuel Castells*. 2001. Cape Town: Maskew Miller Longman. 206-223. URL: http://www.africanminds.co.za/wp-content/uploads/2016/05/Castells_in_Africa_9781920677923_WEB.pdf
7. *Education Under Attack 2022*. UNRWA. 2022. URL: https://www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/eua_2022_eng.pdf
8. *EUA support for Ukrainian universities*. European University Association. 2022. URL: <https://eua.eu/resources/news/883-eua-support-for-ukrainian-universities.html>
9. Fan G., Popkewitz T. (eds) *Handbook of Education Policy Studies. Values, Governance, Globalization, and Methodology*. 2020. 1. Springer, Singapore. URL: <https://doi.org/10.1007/978-981-13-8347-2>
10. Knight J., Wit, H. Internationalization of Higher Education: Past and Future. *International Higher Education*. 2018. 95: Fall. 2-4.
11. 7 мільйонів дітей війни в Україні. Saveschools in ua. 2022. URL: <https://saveschools.in.ua/>
12. The 2030 Agenda For Sustainable Development. UN Sustainable Development Group. 2022. URL: <https://unsdg.un.org/2030-agenda>
13. Понад половина дітей України вимушено покинула свої домівки після місяця війни – ЮНІСЕФ. Unisef Україна. 2022. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/more-half-ukraines-children-displaced-after-one-month-war>